

Prema podacima UN-a, BiH je među zemljama s najzagađenijim vazduhom u Evropi, ali se na čišćenju ne radi, u naše bistre rijeke cure i opasni otrovi, na neodgovarajućim terenima niču divlje, a ni one legalne deponije često nisu adekvatno kontrolisane

Visoki planinski lanci, predivne zelene doline, bistri izvori, jezera i planinski potoci, imponantne rijeke, raskošni vodopadi, nepregledni šumski krajolici, idilična je slika netaknute prirode Bosne i Hercegovine koju volimo prikazati svijetu. Ipak, kada поближе pogledamo, stvari izgledaju bitno drugačije. Prema podacima UN-a, BiH se ubraja među zemlje s najzagađenijim vazduhom u Evropi, u naše bistre rijeke odlaže se opasni otpad, na neodgovarajućim terenima niču divlje, a i one legalne deponije često nisu adekvatno kontrolisane.

Velika fabrička postrojenja imaju zastarjele mehanizme koji dodatno zagađuju okolinu. Na području firme Incel u Banjoj Luci nakon požara otkrivene su povišene vrijednosti kancerogenog piralena. Zbog nekontrolisanog taloženja otpada na deponiji Ubork, ekološka katastrofa prijetila je stanovništvu ne samo Mostara nego i mnogo šireg područja. U javnosti se konstantno pojavljuju vijesti o nastanku divljih deponija. Analize vode, vazduha i tla ne rade se kontinuirano, a do relevantnih informacija o zagađivačima gotovo je nemoguće doći. Prema registru koji su sačinile nevladine organizacije Eko forum iz Zenice i Arnika iz Češke koristeći dostupne informacije Federalnog ministarstva okoliša i turizma, među najvećim zagađivačima u BiH su vodeći evropski proizvođač čelika ArcelorMittal u Zenici, Termoelektrana Tuzla i Hemijska industrija Lukavac.

Vazduh

Enis Omerčić iz Federalnog hidrometeorološkog zavoda navodi da se uglavnom vrši mjerenje gasovitih polutanata i to sumpordioksida SO₂, ozona O₃, azotnih oksida NO_x i ugljičnog monoksida CO, čestičnih polutanata PM₁₀ te PM_{2.5}.

“Propisan broj dana sa prekoračenjem granične vrijednosti za lebdeće čestice PM₁₀ iznosi 35, a mi na pojedinim mjernim mjestima u Zenici ili Sarajevu imamo i više od 100 dana iznad granične vrijednosti. Efikasne mjere za smanjenje zagađenja su obično ili dugoročne ili skupe ili nepopularne u javnosti, a najčešće sve troje istovremeno”, kazao je Omerčić.

Aktivisti iz Zenice godinama se bore da natjeraju najveće zagađivači da smanje emisije štetnih čestica. Zbog toga je bilo bitno dokazati da mjerenja koja oni vrše nisu ispravna, te da ne pokazuju stvarnu sliku.

“Mi smo dokazali da postoji problem sa mjerenjima jer ti uređaji nisu postavljeni u skladu sa standardom. Oni su trebali biti premješteni još u oktobru 2017., ali još nemamo informaciju

da li je to urađeno. Osim toga, mjerenje bi trebalo biti kontinuirano tokom cijele godine”, navodi član Eko foruma iz Zenice Samir Lemeš.

Metode mjerenja koncentracija zagađujućih materija u zraku koje se danas koriste u našoj zemlji su identične onima koje su propisane u zemljama Evropske unije. Problem je u tome što, prema riječima Omerčića, BiH nema sredstva za nabavku rezervnih dijelova, redovno održavanje i servis opreme, što rezultira čestim prekidima u mjerenjima.

“Monitoring kvaliteta zraka u BiH je na dosta lošem nivou, međutim, barem u Federaciji BiH se može reći da je u posljednjih pet, šest godina ipak uspostavljen trend napretka i informisanje javnosti je na sve višem nivou. Iako je monitoring kvaliteta zraka u blagom poboljšanju, ne možemo to reći i za kvalitet zraka jer značajniji trendovi se ne primijete – broj dana sa prekoračenjem graničnih vrijednosti je gotovo nepromijenjen u periodu u kojem postoji značajan i uporediv broj mjerenja”, naveo je Omerčić.

Kašnjenje realizacije mjera propisanih okolišnom dozvolom i prolongiranje datih rokova, drugi je najveći izazov Federalnog ministarstva za okoliš i turizam.

“Mi imamo registar napravljen prema izvještajima o emisijama zagađujućih materija u zrak, koje zagađivači dostavljaju Federalnom ministarstvu za okoliš i turizam. Međutim, taj registar je jako loš. Recimo, u tim podacima nema Termoelektrane Kakanj, iako je ona veliki zagađivač, i to zato što oni za tu godinu nisu dostavili izvještaj na vrijeme ili su ga dostavili u pisanoj, a ne elektronskoj formi”, navodi Lemeš, koji je i prodekan Politehničkog fakulteta u Zenici.

Iz Federalnog ministarstva za okoliš i turizam kazali su da je “neblagovremeno dostavljanje izvještaja o izvršenom monitoringu i podataka o godišnjim emisijama zagađujućih materija za Registar zagađivanja (PRTR)” jedan od najvećih problema s kojim se susreću. I u Republici Srpskom postoji problem sa količinom štetnih čestica u vazduhu, posebno u krugovima industrijskih zona.

“Kada govorimo o zagađivačima koji su vrlo opasni po životnu sredinu i zdravlje stanovništva u RS-u, neizostavno je spomenuti velike industrijske zagađivače, poput termoelektrana Ugljevik, Gacko i Stanari. O njihovom negativnom uticaju govore rezultati studije koju je radila Alijansa za zdravlje i životnu sredinu, sa podacima o štetnosti emisija iz termoelektrana po zdravlje stanovništva i skraćivanje životnog vijeka zbog njihovog negativnog uticaja. Takođe, u javnosti se jako malo govori o štetnim uticajima i nekih manjih postrojenja, kao što je na primjer R-S Silicon u Mrkonjić-Gradu, koji se, poput navedenih termoelektrana, nalazi u naseljenom mjestu i na taj način direktno utiče na život i zdravlje lokalnog stanovništva”, kazala je Majda Ibraković.

Tlo

Afera s piralenom u banjalučkom Incelu zasjenila je sve ostale slučajeve zagađenja u ovom entitetu. Radnici su, prema navodima medija, pokušali isjeći trafostanicu kada je došlo do curenja kancerogenog ulja. Jedan dio je kontaminirao zemljište, dok se drugi dio zapalio. Rezultati analize koju je radila Ekološka inspekcija Grada Banja Luka su pokazali da na pojedinim mjestima ima 2.800 puta više piralena u zemljištu nego što je dozvoljeno. Nakon curenja opasnog ulja radnici su kontaminirano zemljište kamionima izvezli u drugi dio grada, da bi ga nakon naloga inspekcije vratili u krug Incela. No, prema svjedočenjima mještana naselja u Banjoj Luci u koje je izvoženo kontaminirano zemljište, i dalje postoje deponije sa kojih zemlja nije vraćena u krug Incela. Nakon incidenta naloženi su i medicinski pregledi radnika u ovom krugu. U krvi 23 od 29 radnika firme BC Metal, koja se nalazi u zoni Incela, potvrđeno je prisustvo teških metala.

“Afera s piralenom ne traje samo posljednjih nekoliko mjeseci otkada je nastupio niz incidentnih situacija, već datira mnogo, mnogo duže, što govori koliko javnost zapravo nije informisana o ovom problemu koji, složit ćemo se, nije nimalo bezazlen. On zahtijeva da se nadležne institucije sa posebnom pažnjom posvete tematici odlaganja opasnog otpada kao što je piralen. Takođe, smatramo da institucije nisu niti pravovremeno, niti adekvatno reagovale kako bi se riješio ovaj problem. Dok su druge evropske zemlje zabranile upotrebu piralena, naša zemlja nije čak ni pravovremeno informisala svoje građane o opasnostima i lokacijama za njegovo deponovanje, niti mjerama zaštite”, govori Ibraković.

Piralen je vještački stvorena materija koja se koristila kao jedan od sastojaka transformatorskog ulja. Nakon što je ustanovljeno da je toksičan i kancerogen, njegova proizvodnja je zabranjena saveznim zakonom SAD-a 1978., te Štokholmskom konvencijom iz 2001. u Evropi. Samir Lemeš kaže da u BiH imamo zaostala postrojenja u otpadu iz kojih ovo ulje nekontrolisano curi, te ga otkrijemo u zemljištu ili u hrani.

“Niko ne priča o tome da su na području Zenice i Tuzle prije nekoliko godina rađene analize i da je objavljen izvještaj o postojanju takozvanih postojanih organskih polutanata (PCB-a), odnosno piralena, dioksina, furana i drugih na području Zenice. Mi smo tada radili analize kokošijih jaja i slali ih na analizu u Češku i Holandiju. U jajima je pronađena dvostruko veća količina polutanata nego što je to dozvoljeno. Kada smo mi to prijavili Zavodu za javno zdravstvo, oni su kazali da ne mogu da reaguju jer su to jaja od kokoški koje ljudi drže u svom dvorištu”, navodi Lemeš.

U BiH se ne rade kontinuirana istraživanja zemljišta, iako imamo jako puno zastarjelih fabrika koje uzrokuju zagađenje tla.

“Tuzla, odnosno zemljište u tuzlanskom bazenu je specifično po tome što je bogato mineralnim sirovinama i poznato je kao mjesto njihove eksploatacije. Neadekvatne i stare tehnologije uzrokuju zagađenja i cijeli taj bazen pati od problema jer je zbog dugogodišnje eksploatacije landscape potpuno promijenjen. Naravno, baš zbog sirovina koje se tamo nalaze, dodatno se razvijala industrija. I nije nikakvo čudo da na ovom prostoru ima polutanata”, govori pedolog i profesor sa Poljoprivrednog fakulteta u Sarajevu prof. dr. Hamid Čustović.

Područje Tuzle je, prema njegovim riječima, možda jedno od najzagađenijih na Balkanu. Čustović tvrdi da je to ekološka bomba koje građani nisu svjesni i da sigurno nije jedina u našoj zemlji. I u Zenici, navodi Čustović, postoji problem zagađenog tla.

“Pet godina su rađene analize na sadržaj teških metala u tlu oko Zenice i one su pokazale da je tlo prekomjerno zagađeno, što znači da se ne bi smjelo koristiti za poljoprivrednu proizvodnju. Čak je i kantonalna Vlada donijela zaključak da se napravi projekat sanacije i remedijacije tog zemljišta. Međutim, to nikad nije urađeno”, navodi Lemeš.

U Mostaru se morala desiti ekološka katastrofa kako bi vlasti reagovala na probleme koje ovaj grad ima sa gradskom deponijom, gdje je deponovan i medicinski otpad kojem tu nikako nije bilo mjesto. Deponija je, osim toga, već odavno napunjena.

“Deponija Uborak radi od 1968. Tu su gradske komunalne firme uz prešutnu dozvolu grada odlagale smeće. Poslije rata, dolaskom evropske zajednice u Mostar napravljena je nova, savremena deponija koja je trajala do 2013., kada se napunila. Tada je zatvorena stara. U međuvremenu se radila nova deponija, koja je u vlasništvu grada. Ljudi su osporili gradnju deponije na način na koji su oni to zamislili i sud je 2013. naložio da se ta deponija sruši i vrati u prvobitno stanje jer nije imala nikakve građevinske, ekološke i druge dozvole, kao ni urbanističku saglasnost”, navodi član inicijative *Jer nas se tiče* iz Mostara Nijaz Hodžić.

Poslije toga je, kako nam je ispričao, donesena odluka da se ovo pitanje riješi na nivou kantona. HNK je onda na samo jedan dan proglasio Zakon o nelegalno izgrađenim objektima. Tada su, kaže Hodžić, i dali sve dozvole koje su bile potrebne ovoj deponiji. Nizom protesta i blokada ulica u Mostaru građani su uspjeli zabraniti dovoženje medicinskog otpada na deponiju Uborak. No, inicijativa *Jer nas se tiče* i građani Mostara se i dalje bore da se deponija zatvori. Oni su vlastima dali rok za to do 15. juna naredne godine.

“Okolišnom dozvolom Federalno ministarstvo okoliša i turizma propisalo je da JP Deponija d.o.o. Mostar može zbrinjavati samo komunalni, neopasni otpad”, naveli su iz Ministarstva. Deponija u naselju Uborak ima okolišnu dozvolu koja vrijedi do 14. septembra 2019.

“Procijenjeno je da će ova deponija, po sadašnjoj brzini punjenja, još godinu moći primiti otpad”, kazali su iz Federalnog ministarstva okoliša i turizma.

Voda

Pedolog Čustović navodi da je deponija Uborak na potpuno neprirodnom lokalitetu.

“Nalazi se na vjetrometini i na koroznom terenu, koji vrlo dobro komunicira sa podzemnim vodama. Osim toga, ta deponija se nalazi u neposrednoj blizini naseljenog mjesta. Tu su plantaže vinograda i ostalih poljoprivrednih proizvoda. I ne znam iz kojeg razloga je tu smještena”, kaže Čustović.

Uborak je odavno trebao biti saniran, jer nema potrebne filtere za pročišćavanje voda.

“Tu su trebali biti ugrađeni prečistači za procjedne vode, jer voda sa deponije ide u jezero Salakovac, odakle se ulijeva u Neretvu. U martu i aprilu kada su bile velike oborine, otpadne vode su direktno puštali u potok Sušicu. Tad smo mi reagovali. To je prljava voda koja smrdi i truje, a dva mjeseca išla je direktno u Neretvu. O ovom problemu raspravljao je čak i Hrvatski sabor. Ako znamo da su uz Neretvu, cijelim tokom, vinogradi, voćnjaci, povrtnjaci i da se oni svi navodnjavaju iz Neretve, to znači da su svi ovi proizvođači, ali i stanovništvo koje tu živi ugroženi”, navodi Hodžić.

Problem nedostatka filtera za pročišćavanje otpadnih voda imaju mnogi industrijski giganti u BiH. Hodžić podsjeća da je nedavno iz Zavoda za javno zdravstvo došla direktiva o zabrani kupanja u Neretvi jer je pretjerano zagađena. I u rijeku Bosnu se ispuštaju otpadne vode.

“Pošto imamo vrlo malo postrojenja za pročišćavanje otpadnih voda, rijeke su zagađene. Voda iz Bosne nije upotrebljiva ni za šta. Rijeka Bosna je jedan kanal neprečišćenih otpadnih supstanci koje se ispuštaju u ovaj vodotok. Osim toga, imamo zagađenje otpadom”, kazao je Lemeš.

Nedavno smo svjedočili ispuštanju otpadnih voda iz ArcelorMittala. Iz Federalnog ministarstva okoliša i turizma su kazali da je “akcident prijavljen” i da je “došlo do ispuštanja željeznih oksida u vodu”.

“Akcident je okarakterisan kao *greška koja se ne smije ponoviti*. U vezi sa tim, AMZ je štampao bilten i podijelio zaposlenicima upozoravajući letak”, naveli su iz Ministarstva.

Ovakvim načinom kažnjavanja prešutno se pristaje na zagađivanje rijeke Bosne, ali i drugih u ovom slivu. U medijima se nerijetko pojavljuju snimci zagađenih rijeka, konstantno niču divlje deponije, a o načinima smanjenja štetnih misija u vazduh uopšte ne govorimo. O posljedicama prekomjernog zagađenja, također, šutimo...

Izvor: oslobodjenje.ba

